

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ’NÜN YÖNLENDİRDİĞİ DÜNYA İKTİSAT DÜZENİ VE TÜRKİYE’DE TEKSTİL SEKTÖRÜ AÇISINDAN BİR İNCELEME

Aslı YÜKSEL MERMOD*

Özet

Küreselleşme ve liberalizasyon sürecinin bugün varılan aşaması, yeterince güçlü olmayan ekonomilerde istikrarsızlık yaratabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere nazaran yeni açılan piyasalarda aynı oranda başarı ve kazanç sağlayamamaktadırlar. DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) yarım yüzyılı aşan ve basamak basamak geliştirilen sistemli bir planın sonucudur. DTÖ bugün dünya ekonomisi için geçerli kurallar koyabiliyor, kendine özgü bir yargı ve tahkim sistemini işletebiliyor, öteki pek çok uluslararası kuruluştan farklı olarak yaptırım da uygulayabiliyor. Bu yapıyla örgüt, bugün uluslararası sahnenin en belirgin aktörleri arasında sayılabiliyor. Bütün bunlara karşın, dünya bugün rekabet kurallarının çalıştırıldığı ve mal hareketlerinin serbestleştirildiği bir ekonomik düzenin daha pek çok uzağındadır. Büyük ekonomik güçler, imzaladıkları kuralları herhangi bir yönünden gevşetmenin ve “gri alan” dedikleri (ne yasak –kırmızı- ne de serbest –yeşil-) sayılan önlemleri uygulama konularında akıllara durgunluk veren kaçamak ve “hile”lerden kendilerini arındırma ihtiyacı duymamaktadırlar. WTO (Dünya Ticaret Örgütü)’nün antidamping düzeni de yanlış bir tasarım üzerine oturtulmuştur. Bu düzenleme damping’in nedenleriyle mücadele etmiyor, sadece gelişmiş ülkelere korumacılık aracı olarak hizmet veriyor. Bu yüzden antidamping önlemlerin olumsuz sonuçları serbest ticareti engellemekle kalmıyor, aksine bu yoldan uluslararası ticarete yaratılan tahrik edilmiş atmosfer, uluslararası huzuru da bozuyor. DTO’nün yaymağa çalıştığı gibi küreselleşmeden bütün ülkeler yararlanamayacak ve bundan ancak iç yapısal dinamiğini yenilemeyi başarabilenler yararlanacaklardır. Onun için de küreselleşmede kazananlar yanında geniş bir kaybeden ülkeler kitlesi de bulunacaktır. Bu çalışma; küreselleşmenin motörü olarak DTÖ’nün genel yapısı ve ilkeleriyle ele alıp, özellikle tekstil sektörü açısından Türkiye’nin çıkarlarını zedeleyecek boyutlardan kurtarılması için duyarlılık gösterilmesi gereken konuları işleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), GATT, Tekstil Ticareti

* Doç. Dr. Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İletme Bölümü Öğretim Üyesi E posta adresi: asliyüksel@marmara.edu

WORLD ECONOMIC ORDER DIRECTED BY WORLD TRADE ORGANIZATION AND A STUDY ON TURKISH TEKSTILE INDUSTRY

Abstract

The process of globalization and Liberalization could entail risks of instability for weaker economies. Not all developing countries are equally successful in benefiting from improved market access. WTO(World Trade Organization)is the outcome of a systematical planning structured step by step for more than half a century. WTO has the power to set up rules for the world economy and perform its own specific judgment and enforcement system. With its precise construction, this organization can be considered as one of the leading actors in the world economy. Despite all these efforts, today's world economic structure is far beyond fully liberalization of the merchandise movements and real competition. Leading economic powers try to find outrageous innovative methods to loosen the rules they signed under and to discover some 'grey areas' (not forbidden red or free green areas) to make some tricks to build the mechanism more complicated for their own good. WTO's antidumping mechanism was built on a erroneous design.This mechanism is not fighting against the reasons of antidumping. Antidumping has become the industrial countries major safeguard instrument, and is gaining increasing popularity among developed countries and destroying the peaceful environment in global markets. Because of these reasons, globalization will not be beneficial for all countries but only for those who can rebuild their internal dynamics according to the new settlement. Therefore there will be a large number of loser countries besides the winners in the global system.This study discusses the general structure and principles of WTO focusing on the tekstile sector, and addresses the peculiar topics that may effect negatively Turkish tekstile industry.

Key words: Globalization, World Trade Organization(WTO), GATT, Tekstile Industry Trade

Giriş

Güçlü devletlerin ekonomik bütünleşmelerinin en yaygın örneklerinden biri AB (Avrupa Birliği) sayılsa da; aslında birleşen ülkeler arasında ekonominin bütünüyle liberalleşmesi doğrultusundaki çabaların tek örneği AB değildir. DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü / WTO-World Trade Organization) ; AB' ye de örneklik eden ve bütün dünyayı kapsayan bir genel liberalleşme sistemidir.

Çoğu çevrelerce dünyaya salınan bir karabasan olarak algılanan küreselleşmenin, sanki son 15-20 yılın davetsiz misafiri gibi görülmesi yanlıgısı yaygındır. Küreselleşmenin mekanizması, 2.dünya savaşının hemen ertesinde titiz bir çerçeve içinde ortaya konmuş ve bu çekirdek, giderek serilip serpilerek bu günlere gelinmiştir. Oysa DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)nun selefi GATT(General Aggrements on Tariff and Trade)'ın işi ve hedefi daha basitti: Gümrüklerin indirilmesi ve serbest dış ticaret ! Ancak, Meksika/ Cancun'da yapılan toplantılar

sonrasında DTÖ şimdi, dış ticaretle ancak dolaylı bağlantısı kurulabilen daha bir dizi yeni konuları çözüme bağlama görevini de üstlenmiştir.

Dünyada gümrük duvarları tamamen yıkılsa da gelişmiş ülke, Az Gelişmiş'in pazarına söz gelimi 8000 kalem dolayında mal sokuyorsa, Afrika'daki bir dizi Az Gelişmiş'in o sınırdan geçirecek sadece 20-30 kalemlik cılız bir kaç malı olacaktır. Az gelişmiş ülkelerin toplam ihracatının % 80'i sadece yaklaşık 15 ülkeye yapılır. Bütün dünyanın pazarı onlara açılmış açılmamış, pek fazla fark etmemektedir.¹ Dünya ekonomik düzeni hem karışık, hem de alabildiğine birbirine bağlıdır . DTÖ'nün ilk başkanı bir keresinde bu ilişkiyi şöyle özetlemişti: “Dünya Bankası (DB), IMF ve DTÖ dünyanın ekonomik düzeninin “triumvira”sı (üçlü diktatörü)dir ! ”. İşlem ve kararlarında her biri ötekine pas verir, çalışmalar; görünür ya da görünmez bir eşgüdüm içinde yürütülür. Bir Az Gelişmiş Ülke; DB, ya da IMF'nin kapısını çaldığında onun DTÖ'ndeki günahlar karnesi de hemen tepsi üstüne sıralanır ve söz gelimi ilaç patent sözleşmesini hala niye onaylamadığı sorulur. Bu tür gizli kapaklı tehditler, dünya finans kuruluşlarının kapılarını aşındırma durumunda olan ülkelerin, uluslararası ekonomik yaşamlarının eksilmeyen görüntüleri arasında yer alırlar.

Öte yandan Az Gelişmiş ülkelerin devlerin boğuştığı uluslararası Arena'da, büyük ekonomik güçlerle teke tek baş edebilmeleri de imkan dışıdır. Onun için ne kadar yeni yükler getirirse de, Az Gelişmiş'ler, DTÖ türü forumlarda – biraz da elle gelen düğün bayram havasında- boy göstermekten çekinmezler. Sonra da bu tür toplantılarda cephe oluşturmayı başaran Az Gelişmiş'lerin, sorunlarını birlikte dile getirme ve bazı konularda olumlu sonuçlar alabilme imkanları bulabildikleri de bir gerçektir.

Küreselleşme sürecinin bu gün varılan aşaması, aslında bu önemli dünya iktisat örgütünün (Dünya Ticaret Örgütü'nün) yarım yüzyılı aşan ve özellikle gelişmiş ülkeler açısından çok bilinçli ve plânlı bir mekanizması olarak işletilen sistemli bir çabanın ürünüdür. DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) on yıllar boyu basamak basamak donatılan ve geliştirilen bir mekanizmanın motorudur. DTÖ bugün dünya ekonomisi için geçerli kurallar koyabilmekte, kararları en güçlü ülkelerce bile bir oranda kabul görebilen, kendine özgü bir yargı ve hakem sistemini işletebilmekte, öteki pek çok uluslararası kuruluştan farklı olarak yaptırım uygulayabilmektedir. Bu yapısıyla örgüt, bugün uluslararası sahnenin en belirgin aktörleri arasında sayılabilir.

Bütün bunlara karşın, dünya bugün rekabet kurallarının çalıştırıldığı ve mal hareketlerinin tam olarak serbestleştirildiği bir ekonomik düzenin daha pek çok uzağındadır. Büyük ekonomik güçler, imzaladıkları kuralları herhangi bir yönünden gevşetmenin ve “gri alan” dedikleri; ne yasak (kırmızı alan) ne de kabul (yeşil alan) edilen önlemleri keşfetme ve uygulama konularında akıllara durgunluk veren kaçamak ve “hile”lerden kendilerini arındırma ihtiyacı duymamaktadırlar. Sanayi ülkeleri böylece kendi tüketicilerinin daha ucuz tarım ürünlerine ulaşma yollarını

¹ Ricupero, Rubens; Integration of Developing Countries into the Multilateral Trading System; in: Bhagwati, Jagdish/ Hirsch, Mathias (Editors); The Uruguay Round and Beyond, Springer Verlag, Heidelberg, 1998, s. 28.

tkamakta ve bu amaçla subvansiyon kasalarından milyarları seferber etmektedirler. Söz konusu devlet destek ve subvansiyonları, tarım ürünlerini Gelişmiş Ülke tüketicilerine de; GATT/DTÖ'nün , kaldırdığını övünçle tekrarladığı gümrüklerden çok daha pahalıya maletmektedir. Subvansiyonlar da tıpkı gümrükler gibi, eskimiş sanayi yapılarındaki yenileşme ihtiyaç ve çabalarını geciktirmekte ve erteletmektedirler. Avrupa Birliği, sadece ithalatına engel olduğu, az gelişmiş ülkelerin az çok ihracat şansı bulunan tekstil gibi alanlarda değil; bugün AB çiftçisi için hiç de alışılmamış olan kiwi vb. ürünlerde bile milyarları, serbest dünya ticaretini engelleyecek biçimde çiftçisine dağıtmaktadır. Avrupa Birliği dış ekonomik politikası, milyar Euro'luk yıllık subvansiyonlarıyla bugün kendi tarım politikasının esiri haline gelmiştir. AB tüketicisine böylesine pahalıya getirilen tarım ürününün, tekrar ek bir subvansiyonla ihraç yoluyla dünyanın herhangi bir yerine plase edilmesi de, bu sistemin bir parçasını oluşturmaktadır.

DTÖ'nün antidamping düzeni de yanlış bir tasarım üzerine oturtulmuştur. Bu düzenleme damping'in nedenleriyle mücadele etmemekte, sadece gelişmiş ülkelere korumacılık aracı olarak hizmet vermektedir. Bu yüzden antidamping önlemlerin olumsuz sonuçları serbest ticareti engellemekle kalmamakta, aksine bu yoldan uluslararası ticarete yaratılan tahrik edilmiş atmosfer, uluslararası huzuru da bozmaktadır. Takip konusu yapılan bütün damping suçlamalar "yasal / legitim" sayılıysaydı, uluslararası ticaret çoktan yerlere serilirdi. Eğer ekonomik ilişkilerin aynı zamanda barış aracı olma özelliği gözden kaçırılmak istenmiyorsa, damping suçlamalarının insaf sınırları ve ölçütlerinin iyi ortaya konması ve sanayileşmenin ön aşamasındaki Az Gelişmiş Ülkeler'in sanayileşmelerini önleyen bir engel olmaktan çıkartılması gereklidir.

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)'nün yaymağa çalıştığı gibi küreselleşmeden bütün ülkeler yararlanamayacak ve parsayı, ancak iç yapısal dinamiğini yenilemeyi başarabirler toplayacaklardır. Onun için de küreselleşmede kazananlar yanında geniş bir kaybeden kitlesi de olacaktır. Bugün DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)' nün ve uluslararası ticaret hukukunun temel sorunu, özellikle gelişmiş ülkelerin değişik yollardan uygulamaya koydukları dış ticaretteki korumacılığa engel olmaktadır.

Bütün bu nedenlerle bu ortak çalışma; küreselleşmenin motörü olarak DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)' nü genel yapısını ve ilkelerini özellikle tekstil ihracatçıları açısından ele alıp, gelişmesinin Türkiye'nin çıkarlarını zedeleyecek boyutlara ulaşmasını engellemek üzere bu mekanizmanın ilerideki gelişmesini özenle izlemenin önemini vurgulamak amaçındadır.

1. GATT'ın doğuşu ve genel yapısıyla DTÖ:

DTÖ, GATT'ın halefi olarak devletlerarası bir antlaşma niteliğindedir. DTÖ' ya katılım devletler için serbesttir; bu yüzden örgütün ülkeler için çekici hale getirilmesine çalışılmış ve kapsamı genişletilmiştir: Bu çerçevede olarak

- Kurumlaştırılmış ve özerkliği bulunan bir dünya ticaret örgütü olma özelliği yanında

- Uluslararası mal hareketlerinin daha da liberalleştirilmesi ve kurala bağlanması antlaşması

-
- Uluslararası hizmet ticareti antlaşması ve
 - Fikrî ve sinai hakların ticarete ağırlık taşıyan görüntülerini konu alan antlaşmalar da bu kapsama alınmıştır.

GATT' ın kuruluş öyküsü, müttefiklerin 2. dünya savaşı ertesinde dünya yeni ekonomik düzeninin temellerinin tasarlandığı 1941 yıllarına varır. O zamanki hareket noktası, 1. dünya savaşı ertesinde yaşandığı gibi, dünyada yoğunlaşan olası proteksiyonist eğilimlere set çekme niyeti idi. Birinci dünya savaşı ertesinde Altın Standardı sistemi göçmüş ve 1929' daki dünya ekonomi krizinin daha da şiddetlenmesi sonucunu doğuran, ülkeler arası dış gümrükleri yükseltme yarışı başlamıştı. Ve ayrıca GATT kuruluşunun inisiyatörü olan ABD açısından da, başkaca önemli bir etken de bunlara ekleniyordu: 1945 yılında, II. Dünya savaşı ertesinde Amerikan savaş ekonomisinin barış ekonomisine dönüştürülmesi ve savaştan dönen askerlerin ekonomik yaşama entegre edilmeleri gerekiyordu. Bu da ancak dünyada yeniden açık pazarlar politikasına dönülmesinin sağlanmasıyla gerçekleştirilebilecek bir hedef olarak görünüyordu.²

Bu amaçla II. Dünya savaşının sona ermesinden kısa süre önce 1944 yılında dünyanın başlıca sanayi ülkeleri Bretton Woods' ta;

- Sabit kurlar,
- Paraların konvertibilitesi ve
- Rezerv dövizini olarak Amerikan dolarını esas alan uluslararası bir finans sisteminin oluşumun temelini attılar. Aşağıda yer alan üç kuruluşun bu sistem içinde yer almaları gerekiyordu:
- *IMF (International Monetary Fund - Der Internationale Währungsfond, 1945),*
- *Worldbank- Dünya bankası (IBRD - International Bank for Reconstruction and Development) ve*
- *Ticaret politikası alanı için de ITO (International Trade Organization) .*

Bunun üzerine bir dünya ticaret sözleşmesini(charter) görüşmek amacıyla Birleşmiş Milletler'in ekonomik ve sosyal konseyi (Wirtschafts- und Sozialrat der Vereinten Nationen - *ECOSOC*) 1947'de bir konferans "*International Conference on Trade and Employment*" çerçevesinde Havanna' da toplandı.³ ve fakat ITO' nun kuruluşu yine bir ABD inisiyatifiyle, Kongre' nin direnmesiyle engellendi.⁴ Buna rağmen antlaşma tarafları daha Londra' daki ön konferansta (1946), gümrüklerin indirilmesi ve dış ticaret engellerinin giderek kaldırılmasıyla ilgili, sözleşmenin 17. maddesi kapsamında özel bir antlaşma yapma ve böylece Havana Sözleşmesinin IV. Bölümünü oluşturan dünya ticaret imtiyazlar sözleşmesinin bir alt bölümünü de

² Senti, GATT/WTO, 1994 , S.7

³ http://www.wto.org/english/news_e/pres97_e/cuba.htm

⁴ Scheibach, Ralf; Importrelevante Investitionsauflagen und das GATT; Vlg.Lang, Frankfurt/M 1992, s.62

olsa, ayırıp bağımsız bir antlaşmaya dönüştürme konusunda ortak karara vardılar.⁵ Daha sonra Havana’ daki nihaî konferansta (1948) ABD, daha önce (30.10.1947’de) Cenevre’de saptanan “Havana Sözleşmesinin IV. Bölümünün geçici olarak uygulanması konusundaki protocol”ü 23 ülkeye kabul ettirme başarısını ortaya koydu. Aslında International Trade Organization (ITO)’ un kuruluşu planlanırken; GATT’ ın da bu örgütün bir alt antlaşması olması düşünülmüştü. Böylece bütün bu çabaların sonucunda geriye, çok taraflı bir ticaret antlaşması olarak GATT antlaşması kaldı. Fakat GATT sadece bir geçici statü / “provisorium” idi ve ITO’ nun aksine, kurumsal bir temelden yoksundu.

Bununla birlikte devletler hukuku tüzel kişiliği bulunmasa da GATT o zamandan bu yana, dünya ticaret düzeninin temel aracı olma misyonunu başarıyla sürdürdü ve serbest ticareti, devletler hukuku açısından bağlayıcı çok yönlü bir antlaşmayı güven altına alma denemesinin ilk örneğini oluşturdu. Aslında GATT’ın bu amaçla kullandığı araçlar; “en çok kayırılan ülke” ve “ayırım yapmama” (Meistbegünstigungsklausel und Nichtdiskriminierung auf der Grundlage der Gegenseitigkeit) kuralları, tarihi örneklerinde geleneksel olarak pek çok ikili ticaret antlaşmasının ilkeleri özelliklerini taşıyordu.⁶

Bütün bu GATT geçmişi; 1994’ te Marrakeş’ te 117 ülkenin katıldığı, Uruguay turu sonuçlarını metne döken ve yeni bir dünya ticaret örgütünün kuruluşunu konu edinen bir antlaşmaya kadar da dünya ticaret düzeninin böyle bir devletler hukuku tüzel kişiliğinden yoksun kalmağa mahkûm edildiğini gösteriyor. DTO ile ayrıca *single-package* (tek paket) yöntemi uygulanarak, bundan böyle DTO’ ya katılacak ve katılmış ülkelerin sadece GATT’ antlaşmasının değil, Marakeş’te imzalanan bütün antlaşmaların yükümlülüklerini üstlenmiş olmaları kuralı getirildi. Böylece antlaşmalardaki bütünleşme ve tek’leşme aynı zamanda kurum düzeyinde de gerçekleştirilmiş oldu. DTO’ ya katılım; kurucu üye (*original member*) (Art. XIV:1) biçiminde olabileceği gibi, XII. Madde çerçevesinde müzakereler yoluyla da gerçekleştiriliyordu (Çin’ le yapıldığı gibi). GATT 94, GATS ve TRIPS antlaşmaları ve 4’ te çoklu antlaşma da’ dahil olmak üzere, 16 ayrı çok yönlü antlaşmadan oluşan DTO antlaşmasının (yaklaşık 26 000 Sayfa) yürürlüğe girdiği 1995 tarihinde 1947 tarihli GATT’ ın üyesi olan bütün devletler DTO’ nun da kurucu üyesi sayılırlar.

WTO’ nun üst organı, iki yılda bir toplanan üyelerin *Bakanlar Konferansı’* dir. *Genel konsey* günlük işleri düzenler ve oy çokluğuyla karar verir; ancak Özel yetkilendirme (“*Waiver*”)konularında ve başkaca önemli kararlarda 2/3 hatta ve çok önemli sayılan bir dizi konuda da (finansman sistemi, yeni üye alımı gibi) ³/₄

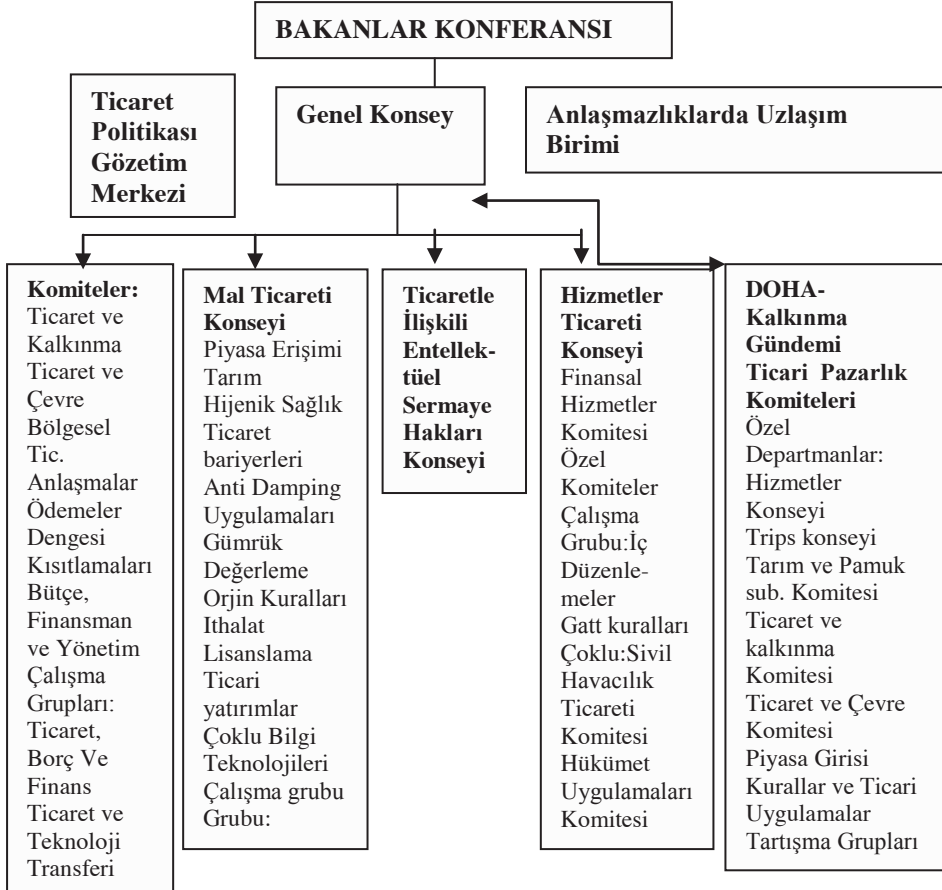
⁵Krappel, Franz; Die Havana Charta und die Entwicklung des Weltrohstoffhandels, Berlin 1975, S. 20; Ott, Andrea; GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1997, s. 7

⁶ Yüksel, A.S.; World Trade Organization..2001, 23.

⁷ Plurilateral antlaşma’ lar; (öffentliches Beschaffungswesen (*Agreement on Gouvernement Procurement*), Molkerei (*International Dairy Arrangement*), Rindfleisch (*Arrangement Regarding Bovine Meat*), Zivilluftfahrzeuge (*Arrangement on Trade in Civil Aircraft*) sadece onları ratifize etmiş olan ülkeler için bağlayıcıdır; yani bu antlaşmalara katılım isteğe bağlıdır.

çoğunluk aranır. Aslında DTÖ'nün sistemi, bir bakıma devletler hukuku yapısı bakımından antidemokratiktir. Önemli kararlarda % 85'e kadar çoğunluk gerekebilir. Yani Az Gelişmiş ülkeler 148 üyeden oluşan DTÖ'nün ¾'ünü bile oluştursa, karar için artan % 10 güçlü sanayi ülkelerinin oylarıyla tamamlanmadıkça, oylamayla bir karar alınması mümkün değildir. Mekanizma böyle kurulmuştur ancak DTÖ uygulamasında oylama da, zaten pek başvurulan bir yol da değildir. Böylece Gelişmiş ülkeler, öncelik ve ağırlık vermek istedikleri bir konunun sistemleşmesini isterlerse, muhalif grup ve devletler teker teker ve sonuca bağlanması yılları bulan pazarlık aşamalarında basamak basamak ekonomik baskı altına alınarak kararları daima "konsens" biçiminde oluşturmak da DTÖ'nün alışılmış yoludur. Genel konsey dilediği konularda (şemada da görüldüğü gibi) alt komisyonlar oluşturur. Her üyenin bir oyu vardır. Bunun dışında mal ticareti , uluslararası hizmet ticareti ve sinai ve fikri hakların ticaret yönleri için (TRIPS) üç ayrı konsey daha vardır. DTO' nun merkezi ve özel sekreteryası Cenevre'dedir.

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ ORGÜT ŞEMASI (WTO)

Kaynak: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm erişim: 10.10.2010

2. G A T T’ “ (General Agreement on Tariffs and Trade –’ ilkeleri

GATT metninin karmaşıklığı konusunda; vaktiyle bir Amerikalı senatörün şu sözüne çok sık yollama yapılır: Yan antlaşmaları bir yana 38 maddelik GATT antlaşmasının lehtüri bile, sağlıklı bir insan kafa yapısı dengesini bozabilir. GATT kurallar demeti her ne kadar komplike görünürse de, aslında bunların bir kaç temel ilke ile özetlenmesi güç değildir:

1. En çok kayırılan ülke kuralı
2. “Ayrım yapma yasağı / Yerli ile eşit işlem kuralı”
3. Dış ticaretteki gümrük ve tarife dışı engellerin kaldırılması kuralı
4. Karşılıklılık ilkesi

2. 1. En çok kayırılan ülke (MFN (*Most-favoured-nation*) kuralı

En çok kayırılan ülke (MFN:(Most favoured Nation; Die Meistbegünstigungsklausel) kuralı, GATT antlaşmasının omurgasını oluşturur. Buna göre hiç bir üye ülke, diğerlerine farklı işlem uygulayamaz, onun ürünlerini, üçüncü ülkelerinkine göre daha kötü bir işleme tabi tutamaz (*ILC - International Law Commission*’un tanımı). “İşlem” deyiimi ile sadece “gümrük indirimi” kastedilmiyor; dış ticaret alanında sağlanan *her türlü kolaylık* (her türlü vergi ve harç indirimleri, formalite azaltmaları, lisans ve müsaadeler, döviz rejimi, konsolosluk işlemleri gibi) (GATT § I/1) bu kapsama dahil ediliyor. Bu ilkeye göre; her hangi bir üyenin bir başka üçüncü ülkeye dış ticaret alanında sağlayacağı avantajdan üye ülkeler de otomatik olarak yararlanırlar.⁸ Bunun sonucu olarak aynı türdeki yabancı ülke mallarına işlem bakımından her hangi bir ayırım yapılamaz (GATT § XIII, XVII).⁹

Bu ilkenin özellikle ihracatçı sanayi ülkeleri için sağladığı yararlar açıktır: Bu sayede ihracatçı ülkeler arasındaki rekabetin gümrük politikasına değinen başlangıç koşulları bakımından mutlak bir eşitlik sağlanıyor ve ilke, uluslararası pazarda piyasa ekonomisi rekabetinin kollayıcısı niteliğini kazanıyor. İhracatçı ülkeler böylece uzun dönemler için rekabet alanında beklenmeyen değişikliklerden ve sürprizlerden korunmuş oluyorlar. İhracatçı, bu suretle ihraç konusu malı bakımından ithalatçı ülke tarafından, diğer rakip ülke mallarına göre daha kötü bir işleme tabi tutulmayacağı güvenini elde etmiş ve maliyet hesabını rahatça yapabilme imkânına kavuşmuş oluyor.

⁸ Bratschi (GATT,22) ; Ott, Andrea; GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht, Carl Heymanns Verlag,Berlin 1997, s. 87

⁹ Burada „mal“ seyimi sadece malları değil, hizmet alış verişini ve fikri ve sinai hakları da kapsar. Ancak uygulamada aynı tür mal deyiimi tartışmalara ve değişik yorumlara konu olabilmektedir. „Aynı“ deyince kullanım amacı mı, üretim ve işleme biçimi mi, biyolojik orijin mi, yoksa kimyasal bileşim mi esas alınacaktır, sorusu değişik kararlara neden olmaktadır. (Senti; GATT-WTO, 1994, s.4).

2. 2. Ayırım yapma yasağı“ (Der Grundsatz derInländerbehandlung)

Bu ilkenin öteki yanını oluşturan “ayırım yapma yasağı” (ya da yerli malı gibi işleme tabi tutma kuralı) (Prinzip der Nichtdiskriminierung) ile uluslararası rekabet koşulları özellikle ihracatçı ülkeler yararına olarak iki yönden pekiştirilmiş oluyor:

- “En çok kayırılan ülke kuralı” sevkedilen malın daha ithalatı yapan ülke sınırında uğrayabileceği olası farklı işlemleri önlerken; “ayırım yapma yasağı” (Prinzip der Nichtdiskriminierung) da ithal edilen malın içeride üretilen, yani yerli mallardan daha farklı bir vergi ve yükümlülüğe tabi tutulmasını engelliyor. (GATT I,III).

“Ayırım yapma yasağı” ilkesine göre; yerli ve ithalât malları iç piyasada vergi vb. yükümlülükleri, finansal teşvikler vb. yönlerden eşit işleme tabi tutulmak ve ithalat malları, yerli malı gibi işlem görmek durumundadır.(GATT §III). (GATT § III/4).¹⁰ Öyleyse “En çok kayırılan ülke” kuralı sınırdaki gümrük vb. vergi ve yükümlülüklerle ilgilenirken, “ayırım yapma yasağı” ithal edilen malın vergi vb. yükümlülükler bakımından yerli mallarla eşit işleme tabi tutulmalarını sağlamaktadır. Biri yatay öteki düşey rekabet komponentlerini güven altına almaktadır.

2. 3 Dış ticaretteki tarife dışı engellerin kaldırılması kuralı

GATT’ in yarım yüzyılı aşan sürekli gümrük indirim turları tartışmasız başarıya ulaşırken, özellikle ekonomik yönden güçlü ülke ve blokların ellerinden çıkan gümrüklerle dış ticarete fren vurma çabaları yerine, gümrük ve tarife dışı engellerin baş döndürücü bir hızla yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bunlar resmi ya da özel veya yarı resmi nitelikli, istenmeyen ülke mallarının ayırımcılığına yönelik bir takım dış ticareti engeleyici önlemlerden oluşmaktadır. Bunlar yarı gizli, yasal (yeşil) ve yasadışı (kırmızı) bölge arası “gri” denilen türdeki önlemlerdir.

Gümrük ve tarife dışı engeller (*Nichttarifärer Handelshemmnisse-NTH*):

1. Dolaysız tarife dışı engeller

- *İthalat vergi ve harçları*
- *İthalât özel permi ve müsaadeleri*
- *İthalâtın denetlenmesi (Özel tüketim harç ve vergileri)*
- *Değişken gümrük vergileri gibi fiyat etkileyen değişik önlemler(variable Abschöpfungen)*
- *“İsteğe bağlı” adı takılan ihracat sınırlama sözleşmeleri*

¹⁰ Senti Hauser/ Schanz , Heinz/ Kai-Uwe, Das neue GATT -Die welthandelsordnung nach Abschluß der Uruguay-Runde, Oldenbourg Vlg., München-1995, s. 15

2. Dolaylı tarife dışı engeller

- *Orijin kurallarının kötüye kullanılması {local content koşulları}*
- *Ticaretin teknik engelleri*
- *Sevkiyat öncesi kontrol kuralları ((preshipment inspection - *Inspektion vor Versand*)*
- *Ayırıcı gümrük değeri saptama yöntemleri*
- *Karışık ithalat formaliteleri (Belirli mallara belirli giriş gümrükleri ya da acentaları saptanması gibi)*
- *Özel kalite ve ambalaj standartları (Değişik dil ve yazı büyüklüğüyle yazma zorunlulukları)*
- *Devletin ticarete dolaysız katılımı*
- *Gizli ayırıcılıklar (Buy-national Stratejileri: "Buy-American-Act"),*
- *Başkaca dolaylı ticaret engelleri (devlet subvansiyonları, belirli markalama ve işaretiler, uluslararası karteller ve antidamping uygulamaları).*

Özellikle gelişmiş ülkeler tarafından tarife dışı engellerin yeni örnekleri sürekli yaratılıp, uygulamaya konuluyor. Özellikle tekstil, çelik sanayii, oto sanayii ve elektronik alanlarında yoğunlaşan bu tür uygulamalardan Türkiye' de yeterince nasibini alıyor. Gelişmiş ülke ve bloklar arası yaşanan subvansiyon yarışında ise güçlü ekonomilerin aldıkları önlemlere karşı az gelişmiş ekonomilerin baş edebilmeleri imkân dışı oluyor. Bu konularda ancak ekonomik güçleri az çok dengede olan blok ve ekonomiler arasında birbirlerine karşılık verebiliyorlar ve bu çekişmeler de uluslararası ekonomik basına bazan muz savaşı, makarna savaşı, salça savaşı, sığır eti savaşı gibi sembolik tanımlamalara konu oluyor.

2.3.1. Gönüllü ihracat kısıtlama antlaşmaları ve liberasyondan uzaklaştırılan dünya tekstil ticareti

Gümrüklerin indirilmesiyle kaldırılan engeller yerine uluslararası dış ticarete tarife dışı bir dizi yeni engellerin icadı yanında, "Gönüllü ihracat kısıtlama antlaşmaları" ("*Voluntary Export Restraints-VER's*") denilen sistem de aynı amaca dönük olarak yaygın biçimde uygulamaya mal edilmiştir. Bu antlaşmalar sayesinde GATT/DTO (GATT, m.XIX) sisteminden uzaklaşılırken, ekonomik yönden güçlü ülkeler, rakip ülkelerin ihracatını kolayca sekteye uğratabilmektedirler.

Bu antlaşmalar aslında, ithalat ülkesinin baskılarına dayanamayan ve gümrük ceza yaptırımlarından yılmınlık duyan ihracat ülkesinin aldığı tek yönlü önlemlerdir.¹¹ Böylece ihracat ülkesi, varolan ihracat şansının tamamının kullanılmasından vazgeçme yükümlülüğünü üstlenmekte ve ithalat ülkesinin yararına olarak yapacağı ihracatın belirli sınırlama ve kotalara tabi tutulmasını kabul etmektedir. Bu tür antlaşmalarla yapılacak ihracat miktarı sınırlandırılmakta ve

¹¹Boonekamp, Clemens F.J.; Freiwillige Exportbeschränkungen, in: Finanzierung 6 Entwicklung, Zeitschrift des IMF, 12/1987, s. 2

genellikle bu anlaşmalarda fiyat konusuna pek girilmemektedir. Yapılacak miktar kısıtlanmasında çoğu kez son bir kaç yılın ortalama miktarından hareket edilmekte ve bu miktarlar ciddi oranlarda indirime tabi tutulmaktadır.

Bu antlaşmaların her zaman iki devlet arasında resmi bir anlaşma niteliği taşıması biçiminde ortaya çıkmamakta (*OMA -Orderly Marketing Arrangement*), çoğu kez sadece ihracat ve ithalat ülkesi ekonomik birlik ve örgütleri arasında veya sadece sanayi birlikleri arasında (*VER -Voluntary Export Restraint Arrangement*) yapılmış sözleşmeler biçimlerinde ortaya çıkmaktadırlar.¹² Kuşkusuz bu tür antlaşmaların arkasında, ithalat ülkesinin ağır baskı ve ekonomik yaptırım tehditleri de bulunmaktadır. İsim olarak “gönüllü” (*Voluntary*) olduğu vurgulansa ve ihracat ülkesinin bu önlemden her zaman cayabilme yolunun açık tutulduğu belirtilmek istense de, bu tür nitelendirmelerin GATT/ DTO sisteminden kaçışın kamufflajı olarak kullanıldığı açıktır. Bu tür anlaşmaların bütün amacı, yerli satıcı ve üreticiyi dünya pazarlarının rekabet baskısından korumaktır.¹³

Görülüyor ki, bu tür önlemler dış ticaretin klasik engellerinin başında gelen, ithalatın kotalara bağlanmasından farklı bir işlem değildir. Ancak bunların ithalatı kesmek için gümrük ya da kota konulmasından başlıca farkı, onların gerektirdiği formalite ve yeni kurallar getirme zorunluluklarını ortadan kaldırması ve işlemin GATT/DTO kurallarına karşı az çok savunma aracı olarak kullanılabilmesidir. Bu gibi olası suçlamalarda ilgili devletin böyle bir anlaşmanın içinde olmadığı vurgulanır ve bu tür önlemler GATT/DTO sisteminin “gri bölge politikası” arasında yer alır. AB uygulamasında AB yetkili organlarınca görüşmeleri sürdürülüp sonuca bağlanan kotalar, üye ülkeler arasında bölüştürülmektedir. Bu tür antlaşmaların uygulamada en çok ABD, AB ve Japonya tarafından uygulanıp yönlendirildiği saptanmaktadır.¹⁴ Bu antlaşmaların uygulandığı sektörlerin başında da tekstil ve giyim eşyası (28 anlaşma), çelik (38 anlaşma), tarım (21), otomobil (14), elektronik gereçler (11) ve daha sonra da makina, cam, kristal,gemi, spor malzemeleri, optik, saatler gelmektedir.¹⁵

Bu antlaşmalar dünya dış ticaretinin beşte birini kapsar duruma gelmiştir. Bu anlaşmalarla ilgili gerçek sayılara ulaşılması da güçtür. Çünkü bunların pek çoğunun maddeleri arasında anlaşmanın dışarıya duyurulmayacağı yükümlülüğünü öngörenler de bulunabilmektedir.¹⁶

Dünya dış ticaretinde serbest rekabete en önemli engel niteliği kazanan bu tür antlaşmaların kaldırılmaları Uruguay turları sırasında kararlaştırılmışsa da, az

¹²Winter, Helen; *Integration Europas und Ordnung der Weltwirtschaft; Interdependenzen zwischen Industriepolitik und Handelspolitik der EG*; Nomos Verlag, 1994, s. 177

¹³Bhagwati, Jagdish; *Geschützte Märkte- Protektionismus und Weltwirtschaft*, Keip Vlg., Frankfurt/Main,1993, s. 139

¹⁴Ott, Andrea; *GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht*, Carl Heymanns Verlag,Berlin 1997, s. 108.

¹⁵Petersmann’a yollama yapan, Ott, Andrea; *GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht*, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1997, s.104

¹⁶Petersmann’a yollama yapan : Ott, Andrea; *GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht*, Carl Heymanns Verlag,Berlin 1997, s.104.

gelişmiş ülke lehine görünen bu tür kararların uygulamaya mal edilmedikleri de bilinmektedir.

2.3.1.1. Gönüllü ihracat kısıtlama antlaşmalarının temel alanı: Tekstil sektörü

Bu tür anlaşmaların ilk örneğini daha 1961’ de ABD vermiştir. O zamanlar ABD’ ye tekstil ihracatına fren vuran ve süresi geçici olarak ilan edilen bir anlaşma sonradan dünya tekstil ticaretinin temel ayak bağı olarak süreklilik kazanmıştır. Önceleri belirli ülkelerle yapılan bu tür anlaşmalar çok taraflı bir karakter kazanmıştır (*MFA- Multi Fibre Arrangement*). MFA antlaşması onu izleyen bütün “gönüllü” miktar kısıtlama antlaşmalarının öncülüğünü etmiştir. MFA antlaşması baştanbaşa GATT/DTO sistemine meydan okumanın devasa bir örneğidir.

Dünya tekstil ihracat ülkeleri ve tekstilin o ülke genel sanayi ihracatındaki payı 2000-2008

Ülke	Tekstil ihracatı (Milyon \$) 2000	Tekstil topl. Sanayi ihracatı payı (%)	Tekstil ihracatı (Milyon \$) 2008	Tekstil topl. Sanayi ihracatı payı (%)	Ülke	Tekstil ihracatı (Milyon \$) 2000	Tekstil topl. Sanayi ihracatı payı (%)	Tekstil ihracatı (Milyon \$) 2008	Tekstil topl. Sanayi ihracatı payı (%)
Bengaldeş	393	6,2	1090	7,1	Endonezya	3505	5,4	3675	2,6
Avrupa Birliği	56737	2,3	80207	1,4	İran	766	2,7	498	0,4
Çin	16135	6,5	65256	4,6	Pakistan	4532	50,2	7186	35,4
Mısır	355	10,0			Kore	12780	7,4	10371	2,5
Hindistan	5086	14,0	10267	5,8	TÜRKİYE	3672	13,8	9399	7,1
İsrail	490	1,6	651	1,1					

Kaynak: WTO-website, http://www.wto.org/english/res_e/status_e/its2009_e/its09_merch_trade_product_e.htm Erişim tarihi:10.10.2010

Öyle ki bu anlaşmalar bugün dünya tekstil ticaretinin % 80'ini (çelik ticaretinin ¼'ini) kapsar hale gelmişlerdir. Bu konuda MFA dışında yer alan ayrı daha 11 anlaşma ile dünyada tekstil ticaretinin liberalleşme dışında tamamen kısıtlayıcı bir mekanizma içinde geliştiği belirtilebilir.¹⁷ Bunlara ek olarak Fransa ve İngiltere' de ayrıca menşe şahadetname formaliteleriyle de tekstilin içteki ticareti, bir dizi engellere konu edilmektedirler.¹⁸

Sadece 6 büyük ithalat ülkesi MFA bağlamında ucuz fiyat ülkeleriyle yaptıkları 145 tane çift yanlı anlaşma yapmışlardır (bunların 42'si ABD'ne, 38'i Kanada'ya, 20'si AB'ye, 19'u Norveç'e ve 13'eri Finlandiya ve Avustralya'ya aittir).¹⁹ Buna paralel olarak hemen hemen tek ihracat geliri pamuk olan Mali (ihracat gelirinin % 30'u pamuktan) ile ihracat gelirlerinin yarısı pamuktan sağlanan Çad, Burkina, Faso ve Benin gibi en az gelişmiş ülkelerin gelirleri de tamamen erimiştir.²⁰ Geçen 3 on yılda batı ve merkez Afrika ülkelerinin pamuk üretimi 450 000 tondan 2,3 milyon tona yükselmiştir.²¹ Dünya fiyatları düştükçe gelişmiş ülkelerin pamuk çiftçisine yaptıkları subvansiyonlar artırıldığı için, söz gelimi ABD' de son 10 yılda pamuk subvansiyonu iki katına yükselmiştir. İşleyen bu spiral sonucu dünya pamuk fiyatları bugün 1930'un fiyatlarına gerilemiştir. Batı Afrika bu gün de ABD ve Özbekistan'dan sonra üçüncü en büyük pamuk üreticisidir. ABD (Georgia, Mississippi, Arkansas gibi) kimi güney eyaletlerine 25 000 pamuk çiftliğine yılda – hiç bir sanayi ülkesinin yaklaşmadığı düzeyde- 3,9 milyar dolar subvansiyon ödüyor. Bu da dünyada ödenen toplam pamuk subvansiyonunun yarısına denk düşüyor. Öte yandan AB de üyesi olan Yunanistan ve İspanyaya yılda 800 milyon dolar ödüyor. Çin'in yıllık pamuk subvansiyon tutarı 1,2 milyar dolardır. Oysa ABD'de tarım gelirine bağlı nüfusun toplamı % 1'den ibarettir. Bu tempoyla o aşamaya gelinmiştir ki, bu gün ABD'nin 500 milyonluk az gelişmiş Afrika halkına yaptığı az gelişmiş ülke yardımının üç katını sadece pamuk üreticisine aktarmaktadır. Kimi uluslararası sivil toplum örgütlerinin yaptıkları hesaplara göre ABD pamuk çiftçisine subvansiyonunu kaldırsa batı Afrika'lı pamuk üreticisinin geliri hemen % 30 yükselcektir.*²²

¹⁷ Boonekamp, Clemens F.J.; Freiwillige Exportbeschränkungen, in: Finanzierung 6 Entwicklung, Zeitschrift des IMF, 12/1987 s. 4

¹⁸ Koopmann, Georg; nationaler Protektionismus und gemeinsamen Handelspolitik in der EG; in: HWWA-Hrsg.: Bodo B.Gemper, Protektionismus in der Weltwirtschaft - Verstöße gegen die Spielregeln der Marktwirtschaft und das Freihandelsprinzip, Hamburg, 1984, s. 45

¹⁹ Hilpold, Dr. Peter; Die Uruguay-Runde - eine Bestandsaufnahme, in: Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft- Archiv für Internationales Wirtschaftsrecht, 4/1994, s. 447

²⁰ Drost, Frank Mathias; Welthandel: Gutes Omen für Cancun, Handelsblatt, 30.08.03

²¹ Scheen, Thomas; Getürkte Spielregeln- Die Subventionen in den Industrieländern zerstören die Baumwollindustrie in Westafrika, FAZ, 10.09.03

²² Rüb, Matthias; „Es geht um unsere Kinder“, FAZ- Frankfurter Allgemeine Zeitung, 13.09.03.

Tekstil ihracatında lider ülkeler ve dünya tekstil ticaretindeki payları (2000-2009)

Ülke	Milyar \$ 2000	Dünya payı (%) 2000	Milyar \$ 2009	Dünya payı (%) 2009	Ülke	Milyar \$ 2000	Dünya payı (%) 2000	Milyar \$ 2009	Dünya payı (%) 2009
Dünya Ticareti	157.400		211.054		Dünya T.	157.400		211.054	
Çin	16,14	10,2	59,82	28,3	Hindistan	5,09	3,4	9,1	4,3
HongKong/Çin	13,44	8,5	9,97	4,7	Pakistan	4,53	2,9	6,51	3,1
Kore	12,78	8,1	9,16	4,33	Tayland	2,11	3,1	3,02	1,4
Avrupa Birliği	56,74	36	62,22	29	TÜRKİYE	3,67	2,3	7,72	3,7
Taipik/Çin	11,69	7,4	7,89	3,7	Endonezya	3,51	2,2	3,2	1,5
ABD	10,96	7,0	9,93	4,7	İsviçre	1,53	1,9	1,3	0,9
Japonya	7,02	4,5	7,0	3,3					

Kaynak: DTO websitesi http://www.wto.org/english/press/statist_e/its2009_e/its09_toc_e.htm erişim: 09.10.2010

WTO'nun son Meksika/ Cancun'da toplanan 148 ülkenin bakanlar konseyinde de az gelişmiş ülkelerin başlıca yakınma konusu ettikleri gibi, bu antlaşmaların 1995 başından itibaren on yıl içinde 2005'e kadar basamaklı olarak kaldırılmasını öngören (WTO/ATC-antlaşması, m.6) ve yasaklayan kararı uygulamaya geçirilmemiştir. 2005 yılından itibaren uluslararası tekstil ticareti tamamiyle DTÖ'ye adapte olmuştur. Uluslararası sistemde kotalar kaldırılmış ve korumacılık ancak gümrük vergileri ile sağlanmaya başlanmıştır bu da ülkeleri ciddi yapısal değişikliklere sürüklemiştir.

Türkiye'de GSMH'nin %10'unu oluşturan tekstil sektörü, sanayi sektöründe istihdamın %21'ini karşılamaktadır. Türkiye gibi pek çok gelişme yolundaki ülke ihracat açısından ABD ve AB'ye bağımlı olup, örneğin Türkiye'nin tekstil ihracatında en büyük payı %63 ile AB ve, %14.2'lük oranla ABD almaktadır.²³

Tekstil ve konfeksiyon sektörü miktar kısıtlamalarının yanında, dünya genelinde yüksek tarife oranlarının uygulandığı bir sektördür. Tekstil ürünlerine uygulanan ortalama gümrük vergileri diğer sanayi ürünleriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Oysa ki, gelişmiş ülkelerin sanayi ürünlerindeki gümrük vergisi ortalaması %6.2 iken, tekstil ürünlerde bu oran %16.1'e yükselmektedir.²⁴

Fransız Moda Enstitüsü (IFM) tarafından yapılan bir çalışma liberalizasyondan en fazla AB'nin göreceğini tesbit etmiş; Çin'in en karlı çıkan ülke olacağı, tekstil ihracatında %22, konfeksiyon ürünlerinde ise %75'in üzerinde ihracat artışı meydana geleceğini öngörmüştür. Hindistan, olası kayıplarını elde edeceği karlarla dengeleyebilecek, diğer gelişme yolundaki ülkeler ise önemli zararlara uğrayacaktır, denmiştir. Türkiye açısından artış ya da azalış olacağını tam olarak tesbit edemeyen çalışma, Türkiye'nin avantajlarını bütünleşmiş tedarik zinciri, gelişmiş hizmet sektörü, kolay uyum sağlayabilme ve bazı özel üretim birimlerine konsantre olunduğu takdirde başarılı olarak öngörmüştür.²⁵

Tekstil sanayine bağımlı ülkelerin karşı karşıya kaldığı son derece karmaşık ve maliyeti yüksek yapısal dönüşüm gerektiren sorunlara çözüm geliştirilmesi gerekmekte ve bu ancak ulusal ve uluslararası alanda sağlanacak işbirlikleri sayesinde mümkündür. Doha Kalkınma Raundunun bu sektörde üretim ve ticaret koşullarını büyük ölçüde etkileyecek sonuçlar doğurması muhtemel olduğundan ötürü, pek çok gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülke ekonomisi ve ihracatı bakımından hayati önem taşıyan bu sektörün, DTÖ'de bütün boyutlarıyla masaya yatırılması, karşılaşılan sorunlara yerinde ve zamanında çözümler geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

²³ <http://www.mfa.gov.tr/tekstil-ve-giyim-anlasmasi-sonrasinda-tekstil-ve-konfeksiyon-sektoru.tr.mfa>: Simten Şebnem Gökçü

²⁴ A New World Map in Textiles and Clothing, Adjusting to Change, OECD 2004.

²⁵ Institut Français de la Mode (IFM) et al.: Study on the implications of the 2005 trade liberalization in the textile and clothing sector (Paris, Feb. 2004).

3. Sonuç

Yeni GATT sisteminin ya da DTO' nun dünya ekonomisine getirdiği keskin dönüş yadsınamaz bir gerçektir. Bugün dünyadaki globalleşme artık tek tek ülkeler için nasıl karşı konulamaz ve frenlenemez bir gerçekliğe dönüşmüştür, bunun başlıca aktörleri arasında GATT ve onun yarım yüzyıldır ardi arkası kesilmeyen gümrükleri ve ticaret engellerini eritme çabaları da vardır. Bütün eksikliklerine karşın DTO'yla yeni bir düzenleme ve ivme kazanan onun yargılama sistemi, yavaş yavaş güçlü ekonomi sahibi ülkelere karşı bile sesini duyurabilmektedir.

Ancak dünyadaki böylesi bir liberalleşmeden az gelişmiş ülkelerin de aynı oranda nasiplerini alacakları yolunda nasihat ve öngörüler de yüksek sesle duyuluyorsa, bu tür reçetelerdeki gerçekçilik payının isabetle belirlenmesi gereklidir. Globalleşme köklü yapı değişimi sorunudur. Bu korkunç süreçle başa çıkamayanlar ise sadece kaybedenler olacak ve bunlar, kazananlar cephesinin çok çok gerisinde kalacaklardır.

Kalkan gümrüklerin yerlerini, subvansiyonlar ve akla hayale gelmez tarife dışı engeller almaktadır. AB ve ABD' nin temel işlevlerinden birisi, ummana benzer kaynaklarını bu sonu gelmez subvansiyonlara ayırmasıdır. Gelişmiş ülkeler bu tür yeni dış ticaret engel ve uygulamalarını yalnız teknolojisi yüksek sanayi dallarında uygulamamakta; aksine az gelişmiş ülkelerin nadir avantajlı alanları durumundaki gıda sanayii, tekstil gibi sektörlerde de uygulamaktadırlar. AB' nin çiftçilerine, Avrupalı için hiç bir biçimde mutad olmayan tütün ya da kiwi gibi ürünler için bile az gelişmiş ülke bütçelerine denk subvansiyon tutarları tahsis edilmektedir.

Türkiye DTÖ'nün kurallarını uygularken ya da yaygınlaştırırken, kendi çıkarlarını iyi hesabetmek ve bu konudaki yükümlülüklerini – gelişmiş ülkelerde yapılageldiği gibi- yumuşatmanın yol ve formüllerini bulmak durumundadır.

Dünya henüz gerçek bir serbest ticaret ortamının çok uzağındadır. Bu ortam ancak güçlü ülke ekonomilerinin işine geldiği oranda hazırlanmaktadır. Bu gidiş değiştirilemezse, dünyadaki DTO karşıtlarının; DTO için, sadece serbest ticareti ve böylece globalleşmeyi özendirme ve az gelişmiş ülkeleri daha da marjinalleştirme yolundaki, ya da zaten örgüt yapısının da demokratik olmanın çok ötesinde bulunduğu doğrultusundaki eleştirilere inandırıcı yanıtlar bulunamayacaktır. Aslında GATT/ DTO- antlaşmaları bu açıdan sadece serbest ticaret antlaşmaları olarak görülemezler. Bunlarda akla hayale sığmaz genişlikte istisnalara yer verilmiştir; ekonomik gücü ağır basan, kendisine uygun kuralı koymanın, ya da kendisi için temel kurala bir istisna koydurma yolunu bulabilmektedir. Oysa dünya ticaretinin adil yayılım ve dağılımı için böyle bir örgütün gerçekten güven verici, ekonomik alanda da barış vaad edici gücüne ne kadar da ihtiyaç duyulabilecektir.

Kaynakça

- ALTVATER Elmar / MAHNKOPF, Birgit; **Grenzen der Globalisierung- Ökonomie, Ökologie und Politik in der Weltgesellschaft**, 2. Aufl., Münster 1997
- BHAGWATİ, Jagdish; **Geschützte Märkte- Protektionismus und Weltwirtschaft**, Keip Vlg., Frankfurt/Main,1993.
- BHAGWATİ Jagdish/ HIRSCH, Mathias (Editors); **The Uruguay Round and Beyond**, Springer Verlag, Heidelberg, 1998.
- BOONEKAMP, Clemens F.J.; Freiwillige Exportbeschränkungen, in: Finanzierung 6 Entwicklung, **Zeitschrift des IMF**, 12/1987
- BREUSS, Fritz; **The World Economy after the Uruguay Round**, Forschungsinstitut für Europafragen, Wien, 1995.
- BY., **NZZ**, Indien begrüßt WTO-Arzneimittel-Beschluss, 1.09.03
- DROST Frank Mathias; **Welthandel: Gutes Omen für Cancun**, Handelsblatt, 30.08.03
- EBENROTH/ GRASHOF; Carsten Thomas / Dietrich; Trade-Related Investment Measures (TRIMS) osteuropäischer Reformstaaten in der Erweiterungsphase des GATT, **Zt. Recht der Internationalen Wirtschaft**, 3/1994,
- EG, Uruguay- Runde, **Globales Übereinkommen-Globale Vorteile**, Brüssel-Luxemburg 1994
- FES, INFO, **Entwicklungsländer brauchen Zugang zum Weltmarkt**,4/2002
- GADBAW, R. M. / RICHARDS T.J.; **Intellectual Property Rights- Global Consensus, Global Conflict?**, Boulder, London, 1988
- GINTEN, Ernst August; Was die Toskana und Indien vereint?, **Welt**, 13.09.03
- GINTEN,, Ernst August; Der Aufstand der Kleinbauern, **NZZ**, 13.09.03
- GÖKÇÜ, Simten Şebnem; **Tekstil ve Giyim Anlaşması Sonrasında Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü:** <http://www.mfa.gov.tr/tekstil-ve-giyim-anlasmasi-sonrasinda-tekstil-ve-konfeksiyon-sektoru.tr.mfa> Erişim tarihi: 10.10.2010.
- HABERMANN, Jan D.; Gefälschte Medikamente töten viele Menschen, **Handelsblatt**, 28.05.02
- http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/its09_merch_trade_product_e.htm
- http://www.wto.org/gatsfacts_1004_e.pdf. Sept.2003
- <http://www.wto.org/english/res- e/booksp- e/anrep- e.pdf>., Sept. 2003
- <http://www.oecd.org/dataoecd/56/35>
- A New World Map in Textiles and Clothing, Adjusting to Change, OECD 2004.
- IFM - Institut Français de la Mode et al.: **Study on the implications of the 2005 trade liberalization in the textile and clothing sector** (Paris, Feb. 2004).
- HAUSER/SCHANZ , Heinz/ Kai-Uwe, Das neue GATT -**Die Welthandelsordnung nach Abschluss der Uruguay-Runde**, Oldenbourg Vlg., München-1995

-
- HILPOLD, Peter; Die Uruguay-Runde - eine Bestandsaufnahme, in: Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft- **Archiv für Internationale Wirtschaftsrecht**, 4/1994
- KOOPMANN/SCHARER, Georg / Hans Eckart; Der internationale Handel nach der Uruguay-Runde des GATT, in: **FES, Int.Politik u. Gesellschaft**
- KOOPMANN, Georg; Nationaler Protektionismus und gemeinsamen Handelspolitik in der EG; in: HWWA-Hrsg.: Bodo B.Gemper, **Protektionismus in der Weltwirtschaft - Verstöße gegen die Spielregeln der Marktwirtschaft und das Freihandelsprinzip**, Hamburg, 1984
- KRAPPEL , Franz; **Die Havanna Charta und die Entwicklung des Weltrohstoffhandels**, Berlin 1975, S. 20; Ott, Andrea; GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1997
- KRUGER, Anne O./ ATURUPANE, Chonira (Editörs); **The WTO as an International Organization**, The University of Chicago Press, Chicago /London, 1998.
- MOORE, Mike; **A World Without Walls – Freedom, Development, Free Trade and Global Governance**, Cambridge University Press, U.K., 2003
- LAWRENCE Z. Robert/ RODRIK, Dani/ WHALLEY, John; **Emerging Agenda for Global Trade: High Stakes for Developing Countries**, Hopkins University, Washington DC., 1996
- MUHLMANN, Sophie ; Protest bis in den Tod, **NZZ**, 13.09.03.
- PIPERT, Nikolaus; WTO-Treffen in Cancun, **Süddeutsche Zeitung**, 16.9.03
- SCHEEN, Thomas; **Getürkte Spielregeln- Die Subventionen in den Industrieländern zerstören die Baumwollindustrie in Westafrika**, FAZ, 10.09.03
- SENTI, GATT/WTO , 1994
- OTT, Andrea; **GATT und WTO im Gemeinschaftsrecht**, Carl Heymanns Verlag,Berlin 1997
- RÜB, Matthias; „Es geht um unsere Kinder“, **FAZ- Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 13.09.03.
- SCHEIBACH, Ralf; **Importrelevante Investitionsauflagen und das GATT**; Vlg.Lang, Frankfurt/M 1992
- SCHUM, Harald; Welthandel: “Ende der Doppelmoral“, **Spiegel**, 39/ 2003
- TILLACK, Hans –Martin; “Scharfer Krieg um süsse Ware“, **Stern dergisi**, 37/2003, s. 156-161.
- TRAUTH, Martin/ EBER, Johannes; Harte Verhandlungen um die Zukunft des Handels, **Südkurier**, 6.9.03
- NZZ**, ai.; Der Kampf um billigere Medikamente, 11.9.2003
- WINTER, Helen; **Integration Europas und Ordnung der Weltwirtschaft; Interdependenzen zwischen Industriepolitik und Handelspolitik der EG**; Nomos Verlag, 1994
- YÜKSEL, Ali Sait; **GATT/ WTO Welthandelssystem unter besonderer Berücksichtigung der Außenwirtschaftsbeziehungen der Europaeischen Union**, Peter Lang -

Europäischer Verlag der Wissenschaften, ISBN: 3-631-49113-1 Frankfurt/ Main, 1996

YÜKSEL, Ali Sait; **Welthandelsorganisation WTO(GATT)-Ein Hand und Lehrbuch**, Peter Lang -Europäischer Verlag der Wissenschaften, ISBN: 3-631-37865-3 Frankfurt/ Main, 2001.